

Tác động của mạng xã hội đến giữ gìn và phát huy những giá trị đặc sắc của nền văn hóa Việt Nam

ThS. TRỊNH THỊ THUY

Trường Đại học Quốc tế Bắc Hà; Email: trinthuy90tq@gmail.com

Tóm tắt: Với đặc tính không biên giới, không gian mạng có phạm vi ảnh hưởng toàn cầu, đã và đang tác động đến mỗi chúng ta. Những nguy cơ từ không gian mạng gia tăng tỷ lệ thuận với sự phát triển và ứng dụng công nghệ thông tin vào đời sống xã hội. Bảo vệ nền văn hóa dân tộc Việt Nam trên môi trường mạng là trách nhiệm của cả hệ thống chính trị, của toàn Đảng, toàn dân và toàn quân chống lại sự phá hoại tư tưởng, văn hóa của các thế lực thù địch, phản động, cơ hội chính trị.

Từ khóa: an ninh mạng; giá trị văn hóa; mạng xã hội.

1. Vai trò của mạng xã hội

Hiểu một cách khái quát, mạng xã hội (MXH) là một dịch vụ liên kết những tài khoản cá nhân trên không gian Internet lại với nhau với nhiều mục đích khác nhau. Sự kết nối giữa các thành viên được thực hiện thông qua các thông tin về cá nhân, bạn bè, đối tác hoặc cũng có thể thông qua một nhóm có chung đặc điểm về sở thích, nghề nghiệp, lĩnh vực quan tâm. Có thể thấy, khởi nguồn MXH là một mạng lưới hình thành không phân biệt không gian và thời gian của những cá nhân để bày tỏ những nhận xét, cảm xúc, kinh nghiệm sống, riêng tư... Qua thời gian, với tính chất liên kết, chia sẻ rộng rãi thông tin, MXH đã không còn là những cảm xúc, suy nghĩ của những cá nhân mà đã trở thành tâm trạng, cảm xúc chung của nhiều người và ở một góc độ nào đó, sự vận động của MXH đã ảnh hưởng đến tâm tư tình cảm của cả cộng đồng.

Hiện nay, việc sử dụng Internet nói chung và MXH nói riêng đã trở nên rất phổ biến ở Việt Nam, không còn phân biệt thành thị hay nông thôn, cũng không phân biệt độ tuổi, giới tính, nghề nghiệp... Theo Báo cáo Tổng quan phát triển kỹ thuật số Việt Nam 2021 do We are social và Kepios công bố đầu năm 2022: Việt Nam có 76,95 triệu người dùng MXH Facebook, YouTube, Instagram, Facebook Messenger, TikTok, Twitter, Skype, Viber, Wechat, Whatsapp... (chiếm 97,8% dân số từ 13 tuổi trở lên). Lượng người dùng MXH cũng có xu hướng tăng nhanh (năm 2022 tăng 6,9% so với năm 2021). Tuy nhiên, nếu như Youtube giữ vị trí số 1 ở bảng xếp hạng năm 2021, thì năm 2022, Tik Tok - nền tảng video ngắn đang nổi lên như một sự thay thế. Người làm truyền thông chính trị cần nắm bắt xu thế để tiếp cận được đông đảo công chúng hơn.

Với lợi thế của sự phổ biến và tính dễ dùng, Facebook và Zalo là những nền tảng MXH được nhiều cơ quan lựa chọn như kênh giao tiếp, kết nối chủ đạo trong đơn vị của mình. Tuy nhiên, mỗi MXH lại có lợi thế và phương thức hoạt động khác nhau. Có MXH thì phổ biến hơn, tuy nhiên lại không được đánh giá cao về tốc độ và lợi thế trong chuyển tải thông tin. Trong khi đó, có MXH dù bảo đảm tính dễ dùng nhưng lại không được coi trọng ở khâu bảo mật thông tin. Chính vì vậy, cần dựa vào điều kiện, hoàn cảnh, nhu cầu, mục đích của mỗi đơn vị, cơ quan để lựa chọn nền tảng MXH cho hoạt động kết nối của đơn vị mình một cách phù hợp.

Thời gian trung bình người Việt sử dụng MXH là 2 giờ 28 phút mỗi ngày. Con số này cũng lớn hơn nhiều so với trung bình các nước khác trên thế giới, tăng thêm cơ hội cho các nhà truyền thông chính trị tiếp cận công chúng. Tần suất sử dụng MXH của công chúng cũng ngày càng gia tăng vì họ có thể truy cập mọi lúc, mọi nơi nhờ công nghệ wifi phủ rộng khắp nơi và việc sử dụng phổ biến các thiết bị công nghệ hiện đại như smartphone, máy tính xách tay, máy tính bảng...

Theo nghiên cứu của We are social: khi truy cập MXH, ngoài việc để giữ kết nối với người thân và bạn bè, người dùng quan tâm nhiều nhất đến việc cập nhật tin tức (57,1%). Nhiều nghiên cứu cũng chỉ ra rằng, MXH đóng vai trò lớn trong lưu lượng truy cập vào các báo điện tử.

Internet và MXH giúp chúng ta dễ dàng nắm bắt được các thông tin từ rất nhiều nguồn khác nhau, với tốc độ nhanh chóng, vượt ra ngoài những giới hạn về địa lý và thời gian. Việc sử dụng mạng Internet và MXH đã đem lại nhiều lợi ích thiết thực cho người dân trong việc nâng cao kiến thức, tiếp cận các tri thức mới, chia sẻ tình cảm, phản ánh các vấn đề mình quan tâm, thể

hiện quan điểm và năng lực cá nhân, phục vụ nhu cầu giải trí, kết nối với nhau, đồng thời tham gia giám sát xã hội tích cực. Chính điều đó đã góp phần quan trọng vào việc phát huy quyền làm chủ của người dân, phát huy các quyền tự do ngôn luận, tự do báo chí...

Với rất nhiều tính năng được tích hợp, MXH đang trở thành nơi chia sẻ thông tin của người sử dụng một cách dễ dàng và nhanh chóng, không gian mạng thực sự đã mở ra một thế giới vô cùng hấp dẫn với người dùng, nơi mà tất cả các giác quan của họ đều được thỏa mãn một cách tốt nhất.

Không gian mạng, nơi diễn ra các hoạt động trao đổi thông tin, một mạng lưới toàn cầu; một môi trường mới, nơi diễn ra tất cả các hoạt động kinh tế, văn hóa, chính trị, xã hội... một “thế giới ảo”, tồn tại và tương tác, đan xen, gắn kết mạnh mẽ với thế giới thực của con người. Sử dụng không gian mạng là nhu cầu không thể thiếu của mỗi chúng ta hiện nay và trở thành xu hướng của thời đại.

2. Tác động của MXH đến giữ gìn và phát huy những giá trị đặc sắc của nền văn hóa Việt Nam

Với đặc điểm nổi trội là tính kết nối nhanh, chia sẻ rộng, chỉ cần một chiếc điện thoại hay một máy tính có kết nối Internet, chúng ta có thể truy cập và tham gia vào rất nhiều trang mạng như: Facebook, Zalo, Youtube, Twitter... trong đó, phổ biến nhất hiện nay là Facebook. Mặc dù mục đích, cách thức, mức độ tham gia các trang MXH của mỗi người khác nhau nhưng có một điểm chung đó là xem nó như là một phần không thể thiếu trong đời sống tinh thần của con người.

Nếu như các phương tiện truyền thông truyền thống thường bị giới hạn bởi khả năng lan truyền thông tin, thì MXH gần như phá bỏ được ranh giới này. Một thông tin được đăng tải trên MXH ngay lập tức có thể tiếp cận được hàng triệu công chúng trên khắp thế giới, và công chúng tiếp tục trở thành người lan tỏa thông tin thông qua hoạt động chia sẻ. Cứ như vậy, thông tin chính trị được lan truyền một cách không giới hạn. vì tốc độ thông tin nhanh, nội dung phong phú, đa dạng... nếu chúng ta biết khai thác, sử dụng hợp lý thì nó mang lại hiệu quả rất lớn cả trong học tập, làm việc, sinh hoạt và đời sống xã hội cho con người, ngược lại, nếu chúng ta không biết cách chắt lọc thông tin nó sẽ gây ra nhiều hệ lụy không tốt. Đặc điểm nổi trội của các trang MXH là thông tin nhanh, nhiều, phong phú nhưng bị trộn lẫn giữa những thông tin tốt với thông tin xấu, thiếu tính định hướng thông tin, tư tưởng, không ai phải chịu trách nhiệm và cũng không ai kiểm chứng.

Điều đáng quan tâm lo ngại nhất hiện nay là những

đối tượng xấu mượn những thông tin trên MXH để đưa vào đó những nội dung xấu độc, dụ dỗ, lôi kéo những người kém hiểu biết tham gia như: phim ảnh khiêu dâm, lối sống trụy lạc, kích động bạo lực, khiêu khích chiến tranh, chia rẽ đoàn kết dân tộc, tôn giáo... Với hình ảnh hấp dẫn, nội dung lôi cuốn của các trang MXH rất dễ làm cho người tham gia bị sa đà vào “biển thông tin” hỗn loạn đó lúc nào mà không hay biết, làm cho con người đắm chìm vào thế giới ảo trong đời sống thực rồi gây ra những hệ lụy khó lường. Với số lượng công chúng lớn, nhiều tài khoản ảo, nặc danh, gây nhiều khó khăn cho công tác quản lý. Việc ai cũng có thể trở thành người cung cấp thông tin trên MXH khiến cho tình trạng tin giả, tin sai lệch xuất hiện phổ biến với các hình thức ngày càng tinh vi, gây nhiễu loạn các nguồn tin chính thống. Hơn nữa, công chúng dễ bị lôi kéo bởi tâm lý “đám đông”. Một vài người có ảnh hưởng lại có tư tưởng sai lệch cũng có thể dẫn dắt dư luận, tạo ra hiệu ứng “tây chay”, “ném đá” hoặc phản đối các chính sách dù chưa hiểu rõ đúng - sai. Đây chính là tác nhân làm ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe, tâm sinh lý và việc hình thành, phát triển nhân cách, lối sống tốt đẹp của con người, làm mất đi giá trị nét đẹp văn hóa của con người Việt Nam.

Kết luận số 76-KL/TW của Bộ Chính trị, ngày 4-6-2020 về tiếp tục thực hiện Nghị quyết số 33-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI về “Xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước” đã chỉ ra những hạn chế, bất cập trong xây dựng hệ giá trị văn hóa truyền thống dân tộc và hệ giá trị chuẩn mực của con người Việt Nam thời kỳ mới; chỉ rõ đạo đức, lối sống có mặt xuống cấp đáng lo ngại, môi trường văn hóa có những mặt chưa thực sự lành mạnh... Dưới tác động của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, một số xu hướng, phong cách văn hóa, lối sống mới hình thành đã và đang gây tranh cãi. Đó là sự thay đổi một số quan niệm, thói quen của một bộ phận người dân, từ nặng về duy tình sang duy lý, vị tình sang vị tiền; là xu hướng cho rằng gia đình không còn là trung tâm; các yếu tố mang giá trị vật chất phần nào thay thế cho yếu tố tinh thần, tình cảm; là sự hình thành tư tưởng hoài nghi, chối bỏ các giá trị văn hóa truyền thống, lịch sử dân tộc; là sự băng hoại về đạo đức, sự xuống cấp trong các quan hệ xã hội, đặc biệt là sự lệch lạc về nhận thức, sống thiếu lý tưởng trong một bộ phận giới trẻ; là sự gia tăng khoảng cách các thế hệ trong nhận thức các giá trị văn hóa chuẩn mực... Biểu hiện chung nhất và dễ dàng nhận thấy trong xã hội là những biểu hiện phi văn hóa,

phi đạo đức vẫn tồn tại khá phổ biến, trong khi đó, không ít hành vi đẹp, nghĩa cử đẹp ngày càng ít xuất hiện hơn, thậm chí trong một số trường hợp lại trở thành điều lạ lẫm trong cuộc sống.

Các tài khoản MXH của các tổ chức chính trị, các cơ quan đảng, cơ quan báo chí... có thể bị tấn công hoặc xâm nhập, bị đánh cắp thông tin và dữ liệu. Bên cạnh đó, chủ thể truyền thông có thể chưa nhận thức đầy đủ về tầm quan trọng của bảo mật thông tin và mức độ nguy hiểm của việc lộ thông tin cá nhân, tổ chức, nên thường đăng tải các hoạt động hoặc thông tin nội bộ lên MXH, vô tình tiếp tay cho các phần tử chống phá, xuyên tạc, gây bất ổn chính trị xã hội, an ninh quốc gia. Năm 2021, Bộ Công an ghi nhận 8 triệu cảnh báo tấn công mạng. Cơ quan chức năng phát hiện 30 vụ lộ bí mật nhà nước với 220 đầu tài liệu⁽¹⁾.

Điều này phần nào phản ánh cấu trúc nhân cách trong bản thân mỗi con người đã có sự biến đổi, dẫn đến những xu hướng khác nhau trong nhận thức về giá trị văn hóa chuẩn mực trong đời sống xã hội. Đất nước sẽ phát triển bền vững khi chúng ta biết gìn giữ, trao truyền bản sắc văn hóa dân tộc, đồng thời biết làm mới mình, tiếp biến các giá trị văn hóa tiên tiến của thế giới, để làm giàu có thêm nền văn hóa dân tộc; “hòa nhập” nhưng tuyệt đối không “hòa tan”.

3. Một số giải pháp khắc phục ảnh hưởng tiêu cực của MXH đến giữ gìn và phát huy những giá trị đặc sắc của nền văn hóa Việt Nam trong thời gian tới

Thứ nhất, Đảng, Nhà nước sớm ban hành và hiện thực hóa các chủ trương, chính sách về ứng dụng các thành tựu của khoa học - công nghệ trong xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc phù hợp với chiến lược phát triển kinh tế - xã hội, phù hợp với định hướng giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc. Ngoài nguồn đầu tư từ ngân sách Nhà nước, cần xã hội hóa các nguồn lực đầu tư cho văn hóa. Tăng đầu tư cho khoa học - công nghệ nghiên cứu về văn hóa, con người, phát triển các giá trị văn hóa dân tộc Việt Nam.

Thứ hai, hoàn thiện hệ thống pháp luật, khắc phục tình trạng luật có nhưng các văn bản dưới luật, nghị định hướng dẫn thi hành lại chậm, thiếu đồng bộ, thiếu cụ thể. Tăng cường tuyên truyền, giáo dục pháp luật đến mọi người dân, đổi mới các hình thức giáo dục pháp luật cho phù hợp với từng đối tượng trong từng điều kiện, hoàn cảnh cụ thể. Sử dụng linh hoạt các thiết bị công nghệ, MXH như một kênh thông tin pháp luật chính thống, vừa giúp người dân dễ dàng tiếp cận thông tin pháp luật nhanh, chính xác, vừa ngăn chặn được các luồng thông tin sai trái, xuyên tạc.

Thứ ba, thường xuyên chăm lo đào tạo đội ngũ nhân sự chuyên nghiệp, giỏi kỹ năng sử dụng MXH như một kênh truyền thông chính thức. Nhóm nhân lực sẽ hỗ trợ chọn lựa, xây dựng và duy trì các nền tảng MXH phù hợp với đơn vị và phù hợp với công chúng của họ. Cùng với đội ngũ chuyên nghiệp, cần tăng cường các nội dung riêng cho MXH, thay vì chỉ đăng lại các tin tức trên website hoặc chia sẻ các đường link từ báo chí. Hiện nay, bản thân các cơ quan báo chí cũng đang chuyển dịch từ xu hướng “online first” (ưu tiên các nội dung trên mạng trước) sang “mobile first” (ưu tiên các nội dung cho di động) và “social first” (ưu tiên các nội dung cho MXH trước). Bởi thực tế MXH đã chứng minh hiệu quả tiếp cận công chúng so với các loại hình truyền thông khác. Vì vậy, đầu tư nội dung riêng, hình thức phù hợp với công chúng MXH là việc làm cần thiết.

Thứ tư, tăng cường giáo dục đạo đức xã hội, xây dựng môi trường văn hóa - xã hội lành mạnh, xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện, các giá trị văn hóa truyền thống chuẩn mực phải được gìn giữ, các giá trị văn hóa hiện đại phải được tiếp thu có chọn lọc, được chuyển hóa thành thái độ, động cơ, ý chí, hành động và kết tinh thành niềm tin và khát vọng phát triển trong mỗi con người Việt Nam. Các cơ quan chức năng cần tăng cường việc kiểm tra, kiểm soát các nội dung thông tin được truyền tải trên không gian mạng, hình thành một môi trường văn hóa lành mạnh và giàu tính nhân văn trên không gian mạng.

Thứ năm, phát huy tốt vai trò của hệ thống thiết chế văn hóa, quản lý các phương tiện thông tin đại chúng, nhất là hệ thống truyền thanh nội bộ, kết hợp đẩy mạnh hoạt động của các loại hình văn hóa dân gian, sinh hoạt câu lạc bộ, văn nghệ quần chúng... thông qua đó tuyên truyền đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, quy định của địa phương, đơn vị, trên cơ sở đó giáo dục, định hướng chính trị, tạo niềm tin cho quần chúng, chống lại các loại sản phẩm văn hóa xấu độc, âm mưu “xâm lăng văn hóa”, tư tưởng “áp đặt lối sống, văn hóa phương Tây”, làm ảnh hưởng xấu đến đời sống tinh cảm tốt đẹp, tâm hồn trong sáng vốn có của con người Việt Nam hiện nay.

Thứ sáu, tăng cường hợp tác quốc tế nhằm tiếp thu và ứng dụng kịp thời các thành tựu khoa học - công nghệ tiên tiến vào gìn giữ và phát triển các giá trị văn hóa truyền thống; tiếp thu có chọn lựa các tinh hoa văn hóa thế giới; học hỏi kinh nghiệm các nước đã đạt được nhiều thành công trong ứng phó với những tác động của nền văn hóa thế giới với việc duy trì và phát triển các giá trị văn hóa Việt Nam./.